

HERINNERINGEN AAN VOLLENHOVEN

Opgetekend door Steven Hagers en
van commentaar voorzien door Frieda Heijkoop (*in cursief*)

In de december- en maartnummers van *De Biltse Grift* stond een tweedelig artikel van Frieda Heijkoop over het landgoed Vollenhoven. Dat verhaal riep vele herinneringen op bij de heer Gerrit van Bovenend, die als kind achter boerderij Den Eijck, de overplaats van Vollenhoven, heeft gewoond en daar in de Konijnenberg, een van de dienstwoningen, zijn jeugd heeft doorgebracht. In april deed hij zijn verhaal aan *De Biltse Grift*.

Woonomstandigheden

Op tafel ligt het maartnummer van de *De Biltse Grift*. De heer Van Bovenend wijst naar de arbeiderswoning op de omslag: 'Kijk, mijn opa en oma woonden aan de linkerkant.' Zelf woonde hij er vanaf 1936. Hij is in 1933 in Amersfoort geboren als oudste kind van het gezin. 'In 1936 werd mijn zusje geboren en in 1941 kwam mijn tweede zus en in 1944 volgde mijn broer.' Van Bovenends vader werd in 1936 werkloos en in hetzelfde jaar stierf zijn oma van moederszijde: oma Hardeman. 'Ik ben er nooit achter gekomen waarom mijn vader in Amersfoort ontslagen is. Daar werkte hij als bekleeder en stoffeerder. Mijn vader kon in 1936 werk krijgen bij Van Marwijk Kooy. Mijn opa bleef alleen achter en mijn ouders spraken af om bij hem in te trekken.' De huur bedroeg f 1,50

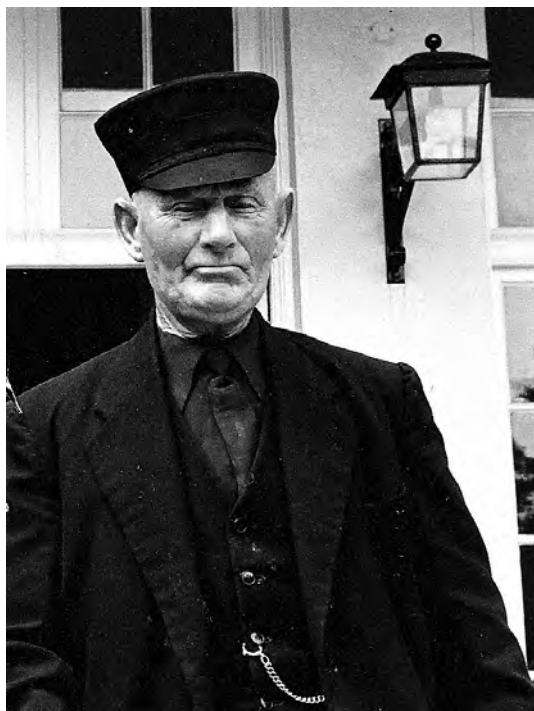
per week. Dat stond tegenover een inkomen van f 17,50 per week. Het huisje had een grote woonkamer van ongeveer 4 bij 5 meter. Achter was een keuken met bedstee en daar was een trap naar de zolder. 'Boven de keuken sliepen mijn vader en moeder. Voor sliepen mijn zusje, mijn opa en ik.' Het huis had geen water, licht of gas. Achter het huis was wel een pomp. 'We hadden een grote schuur en een varken. Om de twee jaar werd het varken geslacht.' Van Bovenend heeft een duidelijke herinnering aan zijn opa uit die vroege jaren: 'Aan de hand van mijn opa moest ik naar de kerk in de Torenstraat in Zeist lopen, twee keer op een zondag en dat elke week.' Een heel eind voor een kleine jongen.

'Al de huisjes op het landgoed waren hetzelfde,'

Herinneringen aan Vollenhove

vertelt Van Bovenend. 'De familie Van der Hoek woonde aan de Biltse Grift. Het huis van Willem Renken, de tuinman, zat aan de oranjerie vast. Doornekamp woonde in het huisje dat er nu nog staat aan de rechterkant. Wie er aan de andere kant woonde weet ik niet meer. Dan was er het grote huis waar Gijsbers, de jachtopziener, met negen kinderen woonde. Dan was er nog een tweede huis en dan kwam het onze.'

De meeste arbeiderswoningen op Vollenhoven waren dubbele woningen. Dat gold ook voor De Konijnenberg, het huis waar Van Bovenend woonde. Deze woning is oorspronkelijk gebouwd voor de arbeiders van boerderij Den Eijck, zoals de grootvader van Van Bovenend. De Konijnenberg lag circa 100 meter achter de boerderij, vlak bij de Amersfoortseweg. Het huis had een eigen ingang aan die weg.

Opa Hardeman

'Naast de boerderij van Van Laar, die nu gerenoveerd is, was er een grote villa, Den Eijck. Daar woonde een gezin met drie kinderen. Dat waren mensen van goede komaf. Tegen het huis aan stond een heel grote garage waar wel twee auto's in konden. Een grote moestuin erachter, maar ik weet niet wat die man voor zijn beroep deed en ik weet ook zijn naam niet. Na de oorlog zijn ze van de ene dag op de andere weggegaan en ik heb ze nooit meer gezien. Het huis is afgebroken, maar de fundering zit er nog.'

Villa Den Eijck was een buitenhuis, dat vlak voor boerderij Den Eijck stond. Het hoorde bij Vollenhoven en werd meestal verhuurd. Na de oorlog is het afgebroken; het huis werd steeds verder aangetast door een vorm van rot die niet te bestrijden was. De hoge boomgroep voor boerderij Den Eijck geeft aan waar de villa heeft gestaan.

'In het timmermanshuisje vooraan bij de Utrechtsweg woonde Van Swieten. Langs dat

huisje loopt een sloot, die verbonden is met de Biltse Grift. Deze sloot gaat met een duiker onder de Utrechtseweg door en loopt dan door naar Beerschoten. Tegen de Panweg aan was er een heel grote wel, waar alle sloten op waren aangesloten. De Grift stroomde en was nooit bevroren. En hij was zo schoon dat je eruit kon drinken.’

Er loopt nog steeds een beek door het bos achter Den Eijck, maar dat is niet meer de oorspronkelijke. Sporen van de wel van de oude beek zijn nog in het bos terug te vinden. Hiervandaan liep een beek, die voor villa Den Eijck langs liep, richting Amersfoortseweg, met een duiker onder de Utrechtseweg doorging en de voorvijver van Vollenhoven voedde, die weer was verbonden is met al het andere water op het landgoed. De sprengen van deze beek liggen nog steeds in het bos achter Den Eijck, maar er staat geen water meer in.

Van Bovenends opa en zijn moeder zijn in het huisje op Vollenhoven geboren. ‘In 1952 ben ik naar de Tuinstraat verhuisd. In 1958 is er stroom

De greppels bij de voormalige wel.

Herinneringen aan Vollenhove

gekomen, nadat mijn ouders eruit verhuisd zijn. In 1960 ongeveer is het huis afgebroken.'

Oorlogsherinneringen

De oorlog kwam voor Van Bovenend, als jochie van zeven, heel onverwacht en zijn herinneringen aan die periode zijn nogal fragmentarisch. Ook vindt hij het moeilijk verschillende gebeurtenissen te kunnen duiden of in het juiste perspectief te plaatsen.

'Wij wisten niet dat de oorlog was uitgebroken,' vertelt hij. 'Mijn vader werkte toen op de plaats en mijn opa ook. Daar kwamen ze tot de ontdekking dat alles en iedereen weg moest. Boer Van Laar had

Opa en oma Van Bovenend zijn 40 jaar getrouwd.

veertig koeien en die waren allemaal weg, behalve twee die kreupel waren. Al die koeien werden opgedreven naar de Biltse Grift en op een platte schuit naar Wijk bij Duurstede gebracht. Ze zijn ongeveer twee dagen weggeweest. Ik ben nooit te weten gekomen waarom dat was, maar alles moest geëvacueerd worden. Iedereen was weg, alleen wij waren er nog. Ik merkte dat onderweg naar school, omdat er zoveel rommel langs de weg lag: motoren, fietsen. De Duitsers waren via de Amersfoortseweg richting Utrecht gekomen. In Amersfoort hadden ze alles wat maar kon

rijden geconfisqueerd. En als er op een gegeven moment geen benzine meer in zat, dan lieten ze die voertuigen achter. Ik zat in De Bilt op de Theo Thijssenschool, maar toen ik daar aankwam, was er niemand meer. Zo goed als het hele dorp was geëvacueerd. Ik kwam iemand tegen die zei dat ik maar naar huis moest gaan. De eerste paar weken van de oorlog ben ik niet naar school geweest.'

Zoals uit bovenstaand verhaal blijkt was het begin van de oorlog voor Van Bovenend nogal chaotisch en er gebeurden allerlei dingen die hij niet begreep. Maar andere herinneringen zijn ook voor hem beter te plaatsen.

Van Bovenend: 'De man die op de villa Den Eijck woonde, had een Opel Olympia van voor de oorlog. Die wilde hij graag overhouden. Mijn vader stelde hem voor om een mooi groot stuk bos op te zoeken, ruimte te maken en hem midden in het bos, op te krikken en op blokken te zetten en hem daar te laten staan tot na de oorlog. Hij ging er af en toe naartoe en dan startte hij de motor om te kijken of alles nog wel functioneerde.'

En ook geheel verstoken van informatie was de familie blijkbaar niet: 'Mijn vader had een radio op de kop getikt die werkte op een heel grote batterij. Ik moest steeds naar Zeist even voorbij

de Kroostweg fietsen met die batterij achterop, om hem te laten opladen. In de oorlog hoorden wij zodoende alles.'

Tijdens de oorlogsjaren waren er regelmatig onderduikers op Vollenhoven, waarschijnlijk verzetsmensen en mannen en jongens die de Arbeitseinsatz in Duitsland wilden ontlopen. Wanneer razzia's in de omgeving gehouden werden, vluchtte iedereen het bos in. 'Mijn vader had voor die onderduikers een gat gemaakt van drie bij vier tussen de struiken. Er zat een trapje in met wat balkjes erover en netjes bekleed. Dat gat was zo'n tweeënhalve meter hoog en 's winters met een kachelkje erin. Ik moest dan op de wal staan, om te zien waar de Duitsers waren die zochten naar de onderduikers. Ik bleef net zo lang staan tot ze terugkwamen, want ze konden nergens anders heen, ze moesten dezelfde weg terug nemen. Dan hadden ze een stuk bos afgezocht, maar niets gevonden. De onderduikers gingen weg en als er opnieuw onraad was, kwamen ze weer terug. Dat waren mensen van het verzet. Ze vluchtten ook wel in de grote sparren waar ze inklommen. Ze hielden zich in de takken vast en lieten zich een eindje van de stam in de takken glijden, zodat ze door het groen aan het oog onttrokken waren. De moffen schoten

Herinneringen aan Vollenhove

namelijk langs de stam omhoog en als ze te dicht bij de stam zaten, werden ze natuurlijk geraakt. Ze verborgen zich ook wel in de water onder het kroos met een pijp waardoor ze konden ademen. De Duitsers liepen dan op twee meter langs, maar zagen ze niet.’ Waarschijnlijk was dat alleen in de zomer.

‘Op een gegeven moment kregen we evacués uit Wageningen, een slagersfamilie die bij boer Van Laar werd ingekwartierd,’ herinnert Van Bovenend zich ook nog goed. ‘Dat waren twee huisgezinnen, twaalf mensen. Een keer toen ik van school kwam, liep er een Belgische knol helemaal los op de weg. Ik pakte hem bij zijn lip en nam hem mee naar huis. Ik bracht hem naar mijn vader en die zei: “Mooi, zo hebben we vlees.” Ik zette het beest in de wei en mijn vader ging naar de boerderij om de slagers te halen. Ze hadden alles bij zich om te slachten. In het bos zochten we een paar bomen op. Eén op maat gezaagde boom werd met touwen om de vier poten van die knol vastgemaakt en toen trokken ze hem onderuit, zodat hij met zijn vier poten omhoog lag. De slagers vlogen eropaf. Er moesten teilen bij de hand zijn, want het bloed spoot eruit. Ik sleepte zo’n halfvolle teil de ongeveer 800 meter naar huis. Mijn moeder deed het bloed in zo’n ouderwetse pan om de

was in te koken. Ze stookte er een houtvuur onder en roerde. De slager had spekjes gemaakt, die er ook bij gingen. Vervolgens moesten we het in pannen overgieten die we van overal bij elkaar gehaald hadden. Maar we hadden wel mooi bloedworst. Het paard werd helemaal uitgebeend, het vlees gepekeld in grote tonnen gedaan en dan zo koel mogelijk bewaard onder de grond. We hebben daar met zijn allen een half jaar van kunnen eten. En we hebben nooit kunnen achterhalen van wie dat paard was.’

Zo jong als hij was ging Van Bovenend ook op stropen uit. ‘In de oorlog hebben we ook heel wat strikken gezet om wild te vangen. ’s Morgens om vier uur moest ik dan mijn bed uit om ze leeg te halen. Mijn vader kon dat niet doen, want als de boswachter het zag, zou hij in de problemen komen. Ik droeg een speciaal vest, daar kon ik zo drie konijnen in kwijt en dan ging ik weer gauw naar huis toe. Wij hadden in het begin van de oorlog geen honger, maar overal vandaan kwam familie die wist dat wij bij een boer zaten. Dan kwamen ze om een graantje van onze welvaart mee te pikken. Mijn moeder is twee keer naar Zwolle op expeditie geweest met de fiets, want mijn vader kon natuurlijk niet zelf gaan. Die fiets had geen houten banden, maar mijn vader had een slang

heel strak om het wiel gedaan. Daarmee fietste mijn moeder naar Zwolle toe en dan liep ze vol beladen weer terug.'

Ook de Duitsers lieten het landgoed Vollenhoven niet ongemoeid, niettemin zijn ze volgens Van Bovenend nooit ingekwartierd geweest in het huis zelf. Wel kreeg Villa Den Eijck Duitse inkwartiering. 'Ik begrijp ook nog steeds niet, dat Van Marwijk Kooy zo goed de oorlog door is kunnen komen. De Duitsers kwamen niet in het grote huis, maar wel bij ons. Van Marwijk Kooy moest wel de mitrailleursnesten toelaten, maar de Duitsers kwamen niet in zijn huis. Wij hadden nog van die ouderwetse luiken. Dan sloegen ze er met de geweerkolven tegenaan, omdat ze binnen wilden slapen. Maar mijn vader liet ze niet binnen. Ze moesten in de schuur slapen. Mijn vader had dun, zacht berkenhout in de schuur gelegd en daar moesten ze maar een strozak overheen gooien en het verder zelf uitzoeken.'

En een grimmige, maar raadselachtige herinnering: 'We hebben ook een keer zo'n doodskopregiment meegemaakt, van een veertig vijftig man, met een complete keuken erbij. Die stonden achter onze schuur en daar kookte de kok. Tegen zes uur 's avonds kwamen de Duitsers naar huis om te eten. En wij ook,

hoor. Op een keer waren ze 's nachts plotseling vertrokken zonder dat wij er ook maar iets van gemerkt hebben.'

En ten slotte een laatste oorlogsherinnering: 'We hebben ook een keer meegemaakt dat een Engelse parachutist aan de schoorsteen bleef hangen. Die man hebben we gered.'

Na de oorlog

Aan het eind van de oorlog was Van Bovenend twaalf. Hij bleef op Vollenhoven wonen tot hij in 1952 negentien jaar oud was en zelfstandig in het dorp ging wonen. 'Toen ik een jaar of zestien zeventien was heb ik veel meegeholpen met jagen,' vertelt hij. 'Als ik vrij van school was, hielp ik mee met drijven. Er kwam dan een man of 25 van overal vandaan. We begonnen in de Koelaan in Zeist op de scheiding tussen Bunnik en Zeist en ik dreef ook wel in het bos. En natuurlijk ook fretteren. De hele nacht met een zeel om je nek lopen met een kistje met een fret erin. Met een speciale handschoen zette je die fret in een vers konijnenhol om de konijnen eruit te jagen. Soms bleef een fret zitten en dan gingen we met zijn allen graven om hem er weer uit te krijgen. Die zat dan bovenop de nek van een konijn om zijn bloed eruit te zuigen.'

'Op zondagochtend om 9 uur reed Van

Herinneringen aan Vollenhove

Marwijk Kooy in zijn Buick van 1948 door het bos. En o wee als de boswachter één takje had laten liggen. Hij wist dan precies te vertellen dat daar en daar een tak lag, want die zou zijn auto tenslotte kunnen beschadigen. Ik heb dat alleen uit verhalen van mijn vader en opa, want ik heb hem zelf niet echt meegemaakt. Maar hij was niet gemakkelijk, volgens zeggen. Ik ben maar twee keer in het grote huis geweest. Dat was om Sinterklaas te vieren, dat deed Van Marwijk Kooy dan weer wel. Hij ging van twee tot drie uur slapen en dan gingen wij, jongens, appeltjes jatten. Mevrouw Van Marwijk Kooy zat altijd op het balkon over de weilanden uit te kijken naar de Dom. Op een dag moesten de bomen die haar het uitzicht benamen, worden omgekapt.'

Ja, zo keek een kleine jongen er tegenaan, maar er zit een verhaal achter. Achter het grote huis ligt een groot, overdekt en verhoogd terras. Dat is daar in 1922 gemaakt, nadat het echtpaar Van Marwijk Kooy er kwam wonen. Vandaar heb je een prachtig uitzicht over de vijver, met een doorkijk tussen de bomen van het park in de richting van Utrecht, waarvan indertijd alleen de Dom boven de bomen uitstak. Het is de mooiste zichtas van Vollenhoven, die dateert uit het begin van de negentiende eeuw. Daarbij is bepaald dat het vrije zicht op de Dom een recht van Vollenhoven was. Tegenwoordig is,

doordat het Fortisgebouw er voor staat, de Dom niet meer vanaf het terras te zien, maar het blijft een fraai uitzicht. Uiteraard werden en worden de bomen daar zo bijgehouden dat de oude zichtas in stand blijft.

'Mijn vader moest ook op zondag werken. Dan kwam er een boot met sintels en biervaten van de Amstelbrouwerij waarvan Van Marwijk Kooy een van de directeuren was. Die boot meerde af achter het huis, waar een haventje was.' Dat zal bij de moestuin zijn geweest, waar bij de oranjerie een losplaats in de sloot tussen de Biltse Grift en de Utrechtseweg was.

'Die schuit was een week onderweg, de schipper lopend met een stok uit Amsterdam. Hij kwam via de Vecht, de Alexander Numankade, om het fort heen, achter Hessing langs en via de sluizen. Dan legde de schipper aan en ging koffie drinken bij de daggelders. Van Marwijk Kooy kwam dan persoonlijk langs. Alle daggelders moesten met kruiwagens op de zondag die schuit leegrijden. Met de sintels werden de paden verhard. Terug nam de schipper ook weer wat mee, maar ik ben vergeten wat.

's Zondagsavonds ging hij al lopen. Een week later werd de schuit in Amsterdam weer geladen.'